

Pierwsze kroki w politykach publicznych

Narzędziownik dla
organizacji pozarządowych

DANE • BIP • STRATEGIA • ROZMOWA

Publikacja przygotowana w ramach projektu „Mosty Partycypacji: NGO dla polityk publicznych” o numerze FERS.04.06-IP.04-0062/23 jest dofinansowany przez Unię Europejską w ramach programu Rozwój dialogu obywatelskiego – Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Autorki:

Joanna Mędrzecka – Stefańska
Anna Petroff – Skiba

Konsultacje:

Joanna Suchomska
Katarzyna Sztop – Rutkowska

Skład:

Maja Żądło, Kreaturka sp. z o.o.

Opracowanie:

Fundacja Think Tank Miasto

Mail: kontakt@thinktankmiasto.pl

Co robimy – Think Tank Miasto

Wydawca:

Pracownia Zrównoważonego Rozwoju
Ul. Świętej Katarzyny 5/1

Mail: fundacja@pwr.org.pl

STRONA GŁÓWNA – Pracownia
Zrównoważonego Rozwoju

Fundacja Laboratorium Badań i Działań
Społecznych „SocLab”

ul. Lipowa 14 lok. 19 (II piętro)

15-427 Białystok

Mail: soclab@soclab.org.pl

Strona Główna – SocLab

pracownia
zrównoważonego
rozwoju

Laboratorium Badań
i Działań Społecznych

Publikacja na licencji Creative Commons BY 4.0. Ilustracje stworzone z użyciem narzędzi AI.
Publikacja bezpłatna – nie do sprzedaży.

Toruń 2025

Spis treści

Wprowadzenie – czyli o co chodzi z tymi politykami publicznymi?	4
Czym są polityki publiczne?	5
Czy sprawy, którymi zajmuje się moja organizacja, związane są z politykami publicznymi?	6
Po co wiedzieć, co robi samorząd?	7
Jak rozumieć polityki publiczne w praktyce i jak monitorować ich wdrażanie?	8
Gdzie szukać informacji o realizowanych politykach publicznych?	10
Internet	11
Najważniejsze dokumenty strategiczne gminy	11
Bezpośredni kontakt z urzędem	14
Zapytanie w trybie dostępu do informacji publicznej	15
Diagnoza – czyli pomyśl, zanim zaczniesz działać.	17
Analiza danych zastanych	18
Aktywne poszukiwanie informacji, czyli możesz też porozmawiać	23
Co, jeśli polityka nie działa?	28
Co możesz zrobić?	30
Jak wpłynąć na polityki publiczne?	33
Twoja sprawa to część większej całości – refleksja końcowa	37

Rozdział 1

Wprowadzenie – czyli o co chodzi z tymi politykami publicznymi?

Czym są polityki publiczne?

Zastanawiacie się nad tym, co to jest polityka publiczna? Prostymi słowami można ją opisać jako działania państwa lub samorządu, które mają pomóc ludziom w codziennym życiu.

Są to na przykład decyzje dotyczące tego:

- jak mają działać szkoły i przedszkola,
- co zrobić, żeby w mieście było czysto i bezpiecznie,
- jak wspierać kulturę, sport albo transport.

Do przygotowania takiej polityki wykorzystuje się wiedzę naukową lub ekspercką oraz angażuje się różne podmioty, organizacje pozarządowe oraz mieszkańcy i mieszkańcy.

Polityki publiczne są odpowiedzią zarówno na wyzwania codzienności, jak i problemy bardziej globalne, takie jak zmiany klimatyczne czy kryzysy gospodarcze.

Polityki publiczne to decyzje, programy i działania podejmowane przez władze publiczne – samorząd, rząd, instytucje – aby rozwiązywać problemy dotyczące całych społeczności. To sposób organizowania spraw wspólnych, takich jak zdrowie, edukacja, transport, środowisko. Umożliwiają identyfikację i rozwiązywanie zbiorowych problemów poprzez skoordynowane działania oparte na wiedzy i współpracy różnych podmiotów.

Thomas R. Dye, amerykański politolog, określił politykę publiczną jako: „wszystko, co rząd decyduje się robić lub czego decyduje się nie robić”. To krótkie, ale trafne ujęcie pokazuje, że polityka publiczna dotyczy zarówno działań władz, jak i zaniechań – czyli świadomych (lub mniej świadomych) decyzji, aby coś zrobić, albo czegoś nie robić.

Określenie i sformułowanie polityki publicznej pozwala realizować wyznaczone cele, koordynować działania i wykorzystywać zasoby w sposób, który przynosi korzyści społeczeństwu jako całości. Jej skuteczność zależy od tego, czy osoby ją realizujące mają zdolności do adaptacji i reagowania na zmieniające się warunki oraz od efektywnego wdrażania przez nich zaplanowanych działań. Polityki publiczne są niezbędnym narzędziem

¹ Zybala, A. (2012). Polityki publiczne: Doświadczenia w tworzeniu i wykonywaniu programów publicznych w Polsce i w innych krajach. Warszawa: Krajowa Szkoła Administracji Publicznej.

zaspokajania potrzeb i rozwiązywania problemów społecznych.

Przykłady polityk publicznych wdrażanych w gminach:

- Dofinansowanie do wymiany pieców na bardziej ekologiczne źródła ciepła to działanie, które mieści się w ramach lokalnej polityki ekologicznej i klimatycznej. Samorządy, chcąc poprawić jakość powietrza, uruchamiają programy dotacyjne dla mieszkańców, wspierając przechodzenie z pieców węglowych na pompy ciepła, kotły gazowe czy podłączenia do sieci ciepłowniczej.
- Budowa i modernizacja ścieżek rowerowych oraz rozwój transportu zbiorowego to element lokalnej polityki transportowej albo polityki mobilności, której celem jest ograniczenie emisji z transportu indywidualnego, poprawa mobilności i dostępności przestrzennej oraz promowanie zrównoważonych form przemieszczania się.
- Tworzenie parków kieszonkowych, nasadzenia drzew czy zazielenianie podwórek to działania wpisujące się w politykę zagospodarowania przestrzennego i adaptacji do zmian klimatu. Samorządy prowadzą te działania, by zwiększać retencję wody, obniżać temperaturę w miastach i poprawiać jakość życia mieszkańców.

Czy sprawy, którymi zajmuje się moja organizacja, związane są z politykami publicznymi?

Wiele organizacji pozarządowych działa na rzecz konkretnych grup społecznych lub rozwiązywania konkretnych problemów. Często jednak nie są świadome, że ich działalność wpisuje się w szerszy kontekst polityk publicznych.

Z perspektywy samorządu każda inicjatywa, która dotyczy zbiorowych potrzeb mieszkańców, mieści się w obrębie polityk publicznych. Organizacje pozarządowe, nawet jeśli działają w bardzo wąskiej specjalizacji, często realizują działania wpisujące się w lokalne programy i strategie. Dostrzeżenie tego przez organizację pozwoli jej nie tylko skuteczniej współpracować z urzędem, lecz także świadomie wpływać na kształt lokalnej polityki – od etapu diagnozy, przez planowanie działań i ich realizację, po ewaluację.

Jeśli Wasza organizacja zajmuje się kwestiami takimi jak edukacja, zdrowie, pomoc społeczna, ochrona środowiska czy rozwój lokalny, istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że Wasze działania są powiązane z odpowiednimi

politykami publicznymi². Kiedy zrozumiecie, czy i jak Wasze cele i działania wpisują się w te polityki, będziecie mogli skuteczniej planować swoją aktywność, identyfikować partnerów do współpracy oraz wpływać na decyzje publiczne.

Aby rozpoznać, czy dana kwestia jest objęta polityką publiczną, trzeba zadać sobie kilka pytań:

- Czy sprawa dotyczy większej grupy mieszkańców?
- Czy można ją rozwiązać dzięki działaniom władz publicznych?
- Czy wpływa na życie społeczne, zdrowie, edukację, środowisko, transport lub podobne wspólne sprawy?

Po co wiedzieć, co robi samorząd?

Współpraca między organizacjami pozarządowymi a samorządem opiera się na założeniu, że działania obywatelskie powinny być komplementarne wobec działań instytucji publicznych, a nie równoległe lub konkurencyjne. Wiedza na temat działań realizowanych przez samorząd, pozwala organizacjom pracować skuteczniej, precyzyjniej i z większym wpływem. Dzięki temu możliwe jest nie tylko uzupełnianie istniejących polityk, lecz także wskazywanie luk i proponowanie działań tam, gdzie są one najbardziej potrzebne³.

Zanim organizacja zacznie planować własne działania, warto dowiedzieć się, co w danym obszarze robi już samorząd. To pierwszy ważny krok, który pozwala uniknąć niepotrzebnego wysiłku i **lepiej dopasować swoje działania do lokalnych realiów**.

Znajomość realizowanych przedsięwzięć, pozwala **uniknąć dublowania działań**. Zamiast powtarzać inicjatywy, które są już wdrażane, organizacja może skupić się na uzupełnianiu luk, wspieraniu słabiej rozwiniętych obszarów lub docieraniu do grup, które nie są objęte istniejącymi działaniami.

Dobrze zebrane informacje o działaniach samorządu pomogą też **wzmocnić argumenty organizacji** – zarówno w kontaktach z urzędnikami, jak

² Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi. (2024, 16 grudnia). Polityka publiczna – co to jest?

³ Towarzystwo Edukacyjne „Wiedza Powszechna”, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, & Gmina Pszczółki. (2023). Model współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi i innymi interesariuszami. Gdańsk.

i w rozmowach z mieszkańcami czy partnerami. Pokazując, że rozumiecie, co już zostało zrobione, możecie łatwiej przekonywać do potrzebnych zmian lub wspólnych działań. Nierzadko zdarza się, że organizacja przychodzi na spotkanie w samorządzie i proponuje inicjatywy, które są już od dawna realizowane albo, które nie należą do obszaru działalności danego podmiotu. **Jeśli chcecie być traktowani poważnie, musicie dobrze się przygotować.**

Ponadto wiedza o istniejących działaniach **ułatwia budowanie partnerstw** i nawiązywanie współpracy z samorządem, innymi organizacjami czy instytucjami.

Jak rozumieć polityki publiczne w praktyce i jak monitorować ich wdrażanie?

Polityki publiczne to nie tylko dokumenty – strategie, programy czy uchwały. To przede wszystkim sposób działania instytucji publicznych, mający na celu rozwiązywanie konkretnych problemów społecznych. Sam dokument jest jedynie zapisem intencji. Realna polityka publiczna to decyzje, działania, powiązania między różnymi podmiotami i konkretne mechanizmy realizacji.

W praktyce oznacza to, że analiza polityki nie kończy się na przeczytaniu jej treści. Trzeba dowiedzieć się:

- Kto odpowiada za jej wdrażanie?
- Jakie narzędzia i zasoby są wykorzystywane?
- Czy działania są koordynowane i monitorowane?
- Jakie są rzeczywiste efekty?
- Czy mieszkańcy mają wpływ na kształt tych działań?
- Czy system potrafi reagować na zmieniające się potrzeby?⁴

Polityki publiczne działają w dynamicznym i złożonym środowisku – ich skuteczność zależy nie tylko od treści dokumentu, lecz także od zdolności adaptacji, współpracy różnych aktorów i otwartości na zmiany. Problemy społeczne rzadko dają się rozwiązać w prosty sposób – dlatego skuteczne wdrażanie polityk wymaga elastyczności, refleksji, gotowości do uczenia się i współpracy różnorodnych podmiotów.

Dla organizacji pozarządowych oznacza to, że podczas analizy polityk

⁴ Zybala, A. (Red.). (2013). Polityki publiczne w praktyce. Nauka o przezwyciężaniu trudności [Numer specjalny czasopisma Zoon Politikon, Nr 4]. Collegium Civitas, Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL.

publicznych warto wychodzić poza sam zapis polityki. Trzeba rozumieć kontekst: jakie są lokalne problemy, kto już działa w danym obszarze, jak wyglądają zależności pomiędzy instytucjami. Tylko wtedy możliwe jest sensowne monitorowanie wdrażania polityki – czyli sprawdzanie, czy działania zapisane w dokumentach faktycznie są realizowane, przez kogo, w jakim zakresie i z jakim skutkiem.

Rozdział 2

Gdzie szukać informacji o realizowanych politykach publicznych?

Żeby upewnić się, czy działanie podejmowane przez Waszą organizację wpisuje się w jakąś realizowaną już politykę publiczną, warto sprawdzić, jakie aktywności podejmowane były przez samorząd gminny, powiatowy bądź wojewódzki. Warto sprawdzić informacje zawarte w Internecie albo dostępne w inny sposób.

Internet

Jednym z najważniejszych źródeł informacji o działaniach samorządu jest **Biuletyn Informacji Publicznej (BIP)**. To oficjalna platforma, na której publikowane są uchwały, zarządzenia, programy, plany oraz sprawozdania z realizacji różnych działań publicznych. Choć BIP nie zawsze jest przejrzysty, to właśnie tam znajdują się najbardziej wiarygodne i aktualne dokumenty, które mogą pomóc zrozumieć, w jaki sposób samorząd zajmuje się interesującym nas tematem.

Równie cenne mogą być **strony internetowe urzędów gmin, powiatów czy województw**, gdzie często publikowane są aktualności, zaproszenia na konsultacje społeczne czy spotkanie z mieszkańcami, informacje o realizowanych projektach czy programach wsparcia. Warto regularnie zaglądać do zakładki dotyczących mieszkańców, organizacji pozarządowych lub spraw społecznych.

Media społecznościowe to dynamiczne i szybkie źródło informacji o różnych działaniach samorządu, w tym o realizowanych zadaniach z polityk publicznych. W przeciwieństwie do stron internetowych, które często mają charakter bardziej formalny i statyczny, profile urzędów, instytucji czy lokalnych liderów w mediach społecznościowych umożliwiają śledzenie bieżących działań niemal na żywo. To często tam najpierw pojawiają się zapowiedzi wydarzeń, relacje z nich, wypowiedzi przedstawicieli władz czy zaproszenia do włączenia się w różne inicjatywy. Dzięki komentarzom i możliwości zadawania pytań, media społecznościowe dają też szansę na bezpośredni kontakt i dialog z instytucjami odpowiedzialnymi za realizację polityk publicznych.

Najważniejsze dokumenty strategiczne gminy

Ważnym źródłem wiedzy o planowanych i prowadzonych przez samorząd działaniach są **strategie, programy, standardy i regulaminy (np. konsultacji z mieszkańcami albo budżetu obywatelskiego) oraz sprawozdania z ich realizacji**. Pokazują, one jakie działania realizuje bądź planuje samorząd w różnych obszarach życia mieszkańców. Można je znaleźć zarówno w BIP, jak

i na stronach urzędów. Zawierają one dane o tym, co było i jest planowane albo co już zostało zrobione, ile osób skorzystało z danych usług, czy jakie były efekty realizacji programów.

Poniżej zamieszczamy listę różnych dokumentów, które obowiązkowo bądź z własnej inicjatywy mogą przygotować samorządy lokalne.

1. Strategia rozwoju gminy

To główny dokument, który zawiera plan rozwoju gminy na wiele lat. Pokazuje, jakie są najważniejsze potrzeby mieszkańców i jak samorząd chce je zaspokoić. Zawiera informacje o gospodarce, edukacji, zdrowiu, kulturze, ochronie środowiska i innych dziedzinach. Od 2020 roku każda gmina musi mieć taką strategię, a od 2025 roku strategia musi zawierać także informacje o zagospodarowaniu przestrzennym.

2. Dokumenty tematyczne (sektorowe)

To dokumenty, które pokazują podejście gminy do wybranych tematów. Zazwyczaj mają charakter kierunkowy i wspierają wdrażanie strategii. Poniżej przykłady takich polityk

- **Polityka mieszkaniowa** – mówi, jak gmina planuje wspierać rozwój budownictwa i poprawiać warunki mieszkaniowe.
- **Polityka kulturalna** – pokazuje, jakie działania planuje gmina w dziedzinie kultury i jak chce wspierać instytucje kultury oraz mieszkańców.
- **Polityka senioralna** – opisuje wsparcie dla osób starszych, ich aktywizację i poprawę jakości życia.
- **Polityka edukacyjna** – dotyczy szkół, przedszkoli, nauki i wyrównywania szans dzieci i młodzieży.
- **Polityka zdrowotna** – opisuje działania, które mają poprawiać zdrowie mieszkańców.
- **Polityka klimatyczna** – opisuje, jak gmina chce przeciwdziałać zmianom klimatu i przystosować się do ich skutków.
- **Polityka transportowa** – mówi o planach rozwoju transportu publicznego, ruchu rowerowego i pieszych.

3. Programy rozwojowe i społeczne

To dokumenty bardziej szczegółowe niż polityki – często wynikają z ustawy lub strategii. Pokazują konkretne działania, które gmina chce realizować.

Programy społeczne i zdrowotne:

- **Strategia rozwiązywania problemów społecznych** – określa, jak gmina wspiera osoby w trudnej sytuacji życiowej.
- **Gminny program wspierania rodziny** – dotyczy pomocy rodzinom, które mają trudności w wychowaniu dzieci.
- **Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie** – opisuje, jak gmina działa, by chronić osoby doświadczające przemocy.
- **Programy polityki zdrowotnej (lokalne programy zdrowotne)** – obejmują badania profilaktyczne i wsparcie zdrowia mieszkańców.
- **Program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz Program przeciwdziałania narkomanii** – mówią o działaniach zapobiegających uzależnieniom. Programy te wskazują też, jak będą wydawane środki z tzw. korkowego, czyli opłat z zezwoleń na sprzedaż alkoholu na terenie gminy.
- **Program integracji osób z niepełnosprawnościami** – opisuje działania gminy, które wspierają dostępność, aktywność i niezależność osób z niepełnosprawnościami.
- **Programy dla seniorów i młodzieży** – określają konkretne działania dla tych grup, np. kluby, zajęcia, działania wspólnotowe.

Programy środowiskowe i gospodarcze:

- **Program ochrony środowiska** – zawiera cele związane z czystością powietrza, ochroną przyrody i gospodarką odpadami.
- **Plan gospodarki niskoemisyjnej** – dotyczy ograniczania emisji CO₂ i efektywności energetycznej.
- **Plan adaptacji do zmian klimatu** – pokazuje, jak gmina może się przygotować na skutki zmian klimatycznych
- **Program rewitalizacji** – określa, jak przywrócić do życia zdegradowane tereny w gminie i poprawić jakość życia mieszkańców.

4. Dokumenty planowania przestrzennego

- **Plan ogólny gminy** – od 2026 roku zastąpi Studium. Będzie obowiązkowy i określi, jak ma wyglądać zagospodarowanie przestrzeni w gminie (np. gdzie mogą powstać domy, firmy, tereny zielone).
- **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (MPZP)** – regulują szczegółowo, co można budować na konkretnych terenach.

5. Dokumenty finansowe i inwestycyjne

- **Wieloletnia Prognoza Finansowa (WPF)** – pokazuje, jak gmina planuje wydawać pieniądze w kolejnych latach, można w niej znaleźć planowane inwestycje
- **Budżet gminy** – plan dochodów i wydatków na dany rok.
- **Programy inwestycyjne** – zawierają listy inwestycji, które gmina planuje realizować (np. budowa szkoły, drogi, hali sportowej).

6. Inne dokumenty

- **Program współpracy z organizacjami pozarządowymi** – opisuje zasady współdziałania z NGO i wsparcia ich działań. Corocznie odbywają się jego konsultacje, warto zastanowić się jak organizacja może wpisać się w ten dokument.
- **Program ochrony dziedzictwa kulturowego** – określa działania na rzecz ochrony zabytków i tożsamości kulturowej gminy.
- **Strategia rozwoju turystyki** – zawiera pomysły na rozwój oferty turystycznej i promocję gminy.
- **Plan zrównoważonej mobilności (SUMP)** – tworzony głównie w większych gminach i miastach, dotyczy usprawnienia transportu publicznego, rowerowego i pieszego.
- **Plany rozwoju sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, energetycznej** – określają, jak rozbudowywać podstawową infrastrukturę.
- Pewnym źródłem wiedzy są także **raporty o stanie gminy**, które samorząd ma obowiązek przygotowywać co roku. To dokumenty, które podsumowują najważniejsze działania, pokazują dane o realizowanych usługach, budżecie, inwestycjach czy stanie środowiska w poprzedzającym roku.

Bezpośredni kontakt z urzędem

Jeśli nie znalazłeś informacji w dostępnych źródłach albo chcesz dowiedzieć się więcej o działaniach samorządu – na przykład o realizowanych programach społecznych, środowiskowych czy kulturalnych – warto **skorzystać z kontaktu telefonicznego lub mailowego**. To szybki i bezpośredni sposób, aby zadać pytanie, poprosić o wyjaśnienie lub uzyskać dokumenty czy linki do odpowiednich informacji.

Dane kontaktowe – numer telefonu oraz adres e-mail – znajdziesz zawsze na oficjalnej stronie internetowej urzędu gminy, miasta czy powiatu, zwykle w zakładce „**Kontakt**” lub na stronie głównej. Możesz zadzwonić na ogólny numer urzędu lub bezpośrednio do sekretariatu wójta, burmistrza czy prezydenta. Równie dobrze możesz napisać wiadomość e-mail – szczególnie jeśli chcesz uzyskać odpowiedź na piśmie albo przesłać swoje pytanie po godzinach pracy urzędu.

Zapytanie w trybie dostępu do informacji publicznej

Jeśli nie udało Ci się znaleźć potrzebnych informacji w internecie, podczas rozmowy telefonicznej ani przez e-mail, możesz złożyć wniosek o udostępnienie informacji publicznej. To sposób, aby zapytać urząd (np. gminy, powiatu, miasta czy województwa) o konkretne działania, decyzje, dokumenty, programy czy wydatki związane z realizacją zadań publicznych. W Polsce taki wniosek może złożyć każdy, także osoba, która nie jest członkiem żadnej organizacji pozarządowej.

Jak to zrobić?

- Wniosek możesz złożyć pisemnie (np. listem, e-mailem) lub ustnie (osobiście w urzędzie).
- Nie musisz podawać powodu, dla którego pytasz, ani uzasadniać wniosku.
- Wniosek powinien jasno wskazywać, o jakie informacje prosisz.

Gdzie złożyć wniosek?

- Najlepiej kierować go do urzędowego biura podawczego, sekretariatu lub wysłać na oficjalny adres e-mail urzędu (dostępny na stronie internetowej urzędu, zazwyczaj w zakładce „Kontakt”).

Ile czasu ma urząd na odpowiedź?

- Urząd powinien odpowiedzieć niezwłocznie, nie później niż w ciągu 14 dni kalendarzowych.
- Jeśli sprawa jest bardziej skomplikowana i wymaga dłuższego czasu, urząd musi Cię o tym poinformować wóczas czas odpowiedzi może zostać wydłużony maksymalnie do 2 miesięcy.

Pamiętaj jednak, że zanim skorzystasz z tego trybu warto wykonać wysiłek, aby sprawdzić, czy interesujące Cię informacje nie są gdzieś zamieszczone. Wyobraź sobie, jak byłoby irytujące, gdyby ktoś prosił Twoją organizację o odpowiadanie na pytania o rzeczy, które są zamieszczone na stronie.

Gdzie szukać informacji o realizowanych politykach publicznych – checklista:

- ☐ Czy sprawdziłeś(-aś) BIP?
- ☐ Czy odwiedziłeś(-aś) stronę urzędu?
- ☐ Czy odwiedziłeś(-aś) media społecznościowe urzędu?
- ☐ Czy zastanawiałeś(-aś) się w jakim dokumencie strategicznym mogą znajdować się kwestie związane z realizowanymi bądź planowanymi przez Ciebie działaniami?
- ☐ Czy dotarłeś(-aś) do polityk, programów bądź strategii, które powinny uwzględniać interesujące Cię kwestie?
- ☐ Czy znalazłeś(-aś) raport o stanie gminy albo inne sprawozdania z realizacji dokumentów strategicznych?
- ☐ Czy kontaktowałeś(-aś) się z urzędem telefonicznie bądź mailowo, żeby pozyskać interesujące Cię informacje?
- ☐ Czy jeśli wyczerpałeś(-aś) wszystkie inne możliwości, przygotowałeś/przygotowałaś wniosek o udzielenie informacji w trybie dostępu do informacji publicznej?

Rozdział 3

Diagnoza – czyli pomyśl, zanim zacznie**sz działać.**

Zanim organizacja zacznie działać w jakimś obszarze polityki publicznej, powinna najpierw sprawdzić, **co już się dzieje** – zarówno ze strony urzędu, jak i innych lokalnych podmiotów. W poprzednim rozdziale pokazywałyśmy, jak sprawdzić, czy polityka w danym obszarze została opisana i czy działanie organizacji wpisuje się w nią. Często jednak sprawa, na rzecz której działa organizacja, nie jest opisana w żadnym dokumencie.

Jednak nawet jeśli żaden oficjalny dokument nie opisuje interesującej nas kwestii, nigdy nie działamy w próżni. Samorząd mógł podjąć już działania w tym zakresie, mieszkańcy mogli zgłaszać sprawę i działać na jej rzecz, inne organizacje mogły zajmować się podobnym tematem. Koniecznie musimy więc sprawdzić, co już się działo w interesującej nas kwestii i czy inni też postrzegają jakąś kwestię, jako ważną, a jeśli tak nie jest, to dlaczego.

Warto dowiedzieć się:

- **czy urząd prowadzi lub prowadził działania w tym obszarze**, jakie programy są wdrażane, ile osób z nich korzysta i jakie środki są na to przeznaczane,
- **czy inne organizacje pozarządowe** lub instytucje już podejmowały podobne działania,
- **czy mieszkańcy zgłaszali potrzeby** lub problemy związane z tym tematem – np. w konsultacjach społecznych, w mediach, przez rady osiedli, szkoły czy świetlice, sołtysów, radnych,
- **czy lokalne media** pisały o tej sprawie – nawet krótka wzmianka może być sygnałem, że temat jest ważny dla społeczności.

Takie rozeznanie to nic innego jak **diagnoza do polityki publicznej**. Polega ona nie tylko na czytaniu dokumentów, lecz także na zbieraniu informacji z wielu źródeł: z urzędu, z relacji mieszkańców, z raportów, z ogłoszeń o przetargach, ze sprawozdań z dotacji, a także z mediów lokalnych.

Czasem taka wiedza wynika wprost z dobrej diagnozy zawartej w lokalnym programie – ale nie zawsze. Diagnoza może być nieaktualna albo powierzchowna. Dlatego warto **samodzielnie poszukać informacji**, zanim zaplanuje się konkretne działania. Pozwoli to lepiej dopasować pomysł do realnych potrzeb i uzupełnić to, czego brakuje w obecnych działaniach.

Analiza danych zastanych

Analiza danych zastanych (ang. *desk research*) to sposób zbierania informacji bez wychodzenia w teren. Możesz skorzystać z danych, które już gdzieś istnieją. Zamiast samemu prowadzić wywiady czy ankiety, możesz poszukać wiedzy w raportach, dokumentach, stronach internetowych, statystykach, artykułach czy sprawozdaniach.

Innymi słowy to szukanie i analiza gotowych informacji, które ktoś już kiedyś zebrał i udostępnił. Można to robić przy biurku (po angielsku to *desk*, stąd nazwa *desk research*, często stosowana również w Polsce). To pierwszy, prosty i tani krok w stronę lepszego zrozumienia danego tematu.

Jak dane administracyjne mogą pomóc w lepszej diagnozie naszych działań?⁵

Coraz częściej mówi się o tym, że dobre przygotowanie diagnoz czy monitorowanie działań publicznych nie wymaga wielkich badań i sondaży – wystarczy sięgnąć po dane, które już istnieją. Chodzi tu o tzw. dane administracyjne, czyli informacje gromadzone przez instytucje publiczne na co dzień: np. o liczbie osób korzystających z usług, efektach programów, czy zmianach w zatrudnieniu, edukacji, zdrowiu.

Tego rodzaju dane pozwalają sprawdzać, jak działania publiczne (np. programy wspierające młodzież, seniorów, osoby z niepełnosprawnościami) są wdrażane i czy przynoszą konkretne rezultaty. Mogą też pomóc w wychwytywaniu zmian w czasie – na przykład: czy więcej osób kończy szkoły, znajduje pracę, korzysta z pomocy społecznej lub rezygnuje z niej.

Korzystanie z istniejących danych to oszczędność czasu i pieniędzy. Te dane bywają bardziej dokładne niż opinie z badań sondażowych, bo obejmują wszystkich – a nie tylko wybraną grupę. Co więcej, regularne korzystanie z takich danych pomaga szybciej reagować na zmiany – np. jeśli nagle spada liczba osób korzystających z jakiejś formy wsparcia, może to być sygnał, że coś przestaje działać. To też sposób na lepsze planowanie – na podstawie faktów, a nie tylko przypuszczeń.

Jak i gdzie szukać danych?

Główny Urząd Statystyczny (GUS)

[strona www](#)

Jakie dane znajdziesz?

- Liczbie mieszkańców, w tym według wieku, płci, wykształcenia, aktywności zawodowej.
- Dane o bezrobociu, migracjach, urodzeniach i zgonach.
- Dane o liczbie uczniów, szkołach, przedszkolach.
- Dane o korzystaniu z pomocy społecznej.

⁵ Chłoń-Domińczak, A., Pokorski, J. (Red.), Brzeziński, M., Felcis, J., Matusiak, K. B., Potkański, T., & Zybala, A. (2022). Public Intelligence. Wykorzystanie danych administracyjnych do monitorowania i ewaluacji polityk publicznych. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.

Gdzie szukać: Zakładka „Baza wiedzy” -> „Bank Danych Lokalnych”.

Możesz wybrać konkretną gminę, powiat lub województwo i przeglądać dane wg tematu.

Baza REGON (GUS)

[strona www](#)

Jakie dane znajdziesz?

- Informacje o podmiotach zarejestrowanych w danej gminie
- Dane o działalności gospodarczej i sektorze społecznym.

Jak korzystać: Wybierz typ podmiotu, zaznacz lokalizację i wyszukaj.

Baza danych PEFS 2014 (projekty unijne, EFS+)

[strona www](#)

Jakie dane znajdziesz?

- Projekty dofinansowane z funduszy UE, m.in. w obszarze edukacji, rynku pracy, włączenia społecznego.
- Liczba osób objętych wsparciem, miejsce realizacji.

Jak korzystać: Wybierz województwo, temat projektu i okres, pobierz dane w pliku Excel.

Portal sprawozdań jednostek pomocy społecznej (MPiPS)

[strona www](#)

Jakie dane znajdziesz?

- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej.
- Rodzaje udzielanego wsparcia.
- Dane z gminnych i powiatowych ośrodków pomocy.

Jak korzystać: Wybierz rok, województwo i jednostkę (np. OPS, PCPR), pobierz plik z danymi.

Dane dotyczące NGO

Informacje o liczbie i nazwach organizacji pozarządowych (NGO) działających na terenie konkretnej gminy można znaleźć w kilku miejscach – w zależności od tego, jak szczegółowych danych potrzebujesz.

Krajowy Rejestr Sądowy (KRS) – portal rejestrów sądowych

- To główne i najpewniejsze źródło informacji o zarejestrowanych fundacjach i stowarzyszeniach. Wejdź na stronę: <https://ekrs.ms.gov.pl/web/wyszukiwarka-krs>

- Skorzystaj z wyszukiwarki i wpisz nazwę gminy lub miejscowości w polu „Miejscowość” (czasem warto też sprawdzić powiat). Można zawęzić wyszukiwanie do np. tylko fundacji lub stowarzyszeń.
- Pamiętaj, że KRS pokazuje organizacje zarejestrowane pod danym adresem, ale niekoniecznie aktywne lub faktycznie działające lokalnie.

Narodowy Instytut Wolności – System Obsługi Danych o Organizacjach (SOD)

- To przydatne narzędzie Narodowego Instytutu Wolności, które pozwala sprawdzić zbiorcze dane o NGO, które mają status Organizacji Pożytku Publicznego w danym regionie.
- Wejdź na stronę: <https://sprawozdaniaopp.niw.gov.pl>. Można tam przeszukiwać organizacje według adresu siedziby – wybierając województwo, powiat lub gminę. System pokazuje też, czy organizacja składa sprawozdania, czyli czy jest aktywna.

Pełnomocnik ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi w urzędzie gminy, powiatu lub miasta

- Gminy często prowadzą własne rejestry organizacji pozarządowych, z którymi współpracują.
- W lokalnym urzędzie – zazwyczaj w wydziale współpracy z NGO albo w wydziale spraw społecznych – można zapytać o listę lokalnych organizacji, dane kontaktowe i informacje o tym, czy korzystają z dotacji gminnych i w jakich działaniach uczestniczą.

Baza ngo.pl

- Strona: <https://spis.ngo.pl> to ogólnopolska baza organizacji pozarządowych prowadzona przez Stowarzyszenie Klon/Jawor. Na stronie można szukać organizacji bądź urzędu według nazwy, KRS lub REGON.
- Dane w bazie są aktualizowane przez same organizacje i zawierają również informacje o ich aktywności. Jeśli organizacja wypełniła swój profil, wyszukiwarka wskaże nam również poszukiwane słowa, które znajdują się w jej opisie.
- Stowarzyszenie Klon/Jawor bada również organizacje pozarządowe oraz aktywność obywatelską. Informacje o nich zawarte są na stronie <https://fakty.ngo.pl/>

Media lokalne

Lokalne media, choć nie są oficjalnym źródłem danych, mogą być bardzo pomocne w zbieraniu informacji o tym, co naprawdę dzieje się w gminie czy powiecie. Często jako pierwsze nagłaśniają problemy, sukcesy, wydarzenia społeczne i kontrowersje. Dzięki nim można lepiej zrozumieć, jakie tematy są ważne dla mieszkańców i jak lokalne władze lub inne instytucje reagują na potrzeby społeczności.

Jak konkretnie szukać informacji?

1. **Znajdź lokalne media** – wpisz w wyszukiwarkę nazwę swojej gminy lub miasta i dodaj słowa: „portal”, „gazeta”, „wiadomości”, „informacje lokalne”. Przykład: „Pruszków portal informacyjny”.
2. **Przejrzyj strony internetowe** – wejdź na stronę i sprawdź dział „aktualności”, „wiadomości”, „wydarzenia”. Zwracaj uwagę na teksty związane z interesującym cię tematem (np. młodzież, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami).
3. **Użyj wyszukiwarki na stronie** – wiele portali ma wewnętrzną wyszukiwarkę. Wpisz słowo kluczowe, np. „pomoc społeczna”, „wymiana pieców”, „dofinansowanie dla ngo”, „budżet obywatelski”.
4. **Notuj istotne informacje** – zapisuj liczby, nazwiska, cytaty, daty wydarzeń. Mogą być pomocne w budowaniu diagnozy, planowaniu działań lub przygotowaniu pisma do urzędu.
5. **Zwróć uwagę na komentarze mieszkańców** – często w mediach społecznościowych lokalnych redakcji mieszkańcy dzielą się opiniami i problemami, które nie zawsze są widoczne w oficjalnych dokumentach.

Na co uważać? Pamiętaj, że nie wszystkie informacje w mediach lokalnych są w pełni obiektywne. Warto je traktować jako punkt wyjścia, który warto sprawdzić i uzupełnić o dane urzędowe lub rozmowy z odpowiedzialnymi osobami.

Informacje z mediów lokalnych pozwalają lepiej rozpoznać potrzeby mieszkańców i ocenić, czy działania gminy rzeczywiście odpowiadają na te potrzeby. Dają też możliwość szybkiego wychwytywania nowych problemów i okazji do działania, zanim pojawią się one w oficjalnych dokumentach.

Aktywne poszukiwanie informacji, czyli możesz też porozmawiać

Choć dane administracyjne są bardzo pomocne, nie zawsze wszystko w nich znajdziemy. Czasem brakuje informacji ważnych dla lokalnych społeczności – albo dane są zbyt ogólne, za stare lub trudne do odczytania. W wielu przypadkach potrzeba też podstawowej wiedzy, jak je przeszukiwać i analizować.

Warto więc szukać wsparcia – na przykład pytać urzędników o dostępne źródła, prosić o pomoc w interpretacji albo współpracować z innymi organizacjami. Sam fakt, że dane istnieją, nie oznacza jeszcze, że łatwo z nich skorzystać – ale przy odrobinie wysiłku można dzięki nim lepiej rozumieć, co naprawdę dzieje się w naszej gminie.

W poszukiwaniu informacji o tym, czy i jak interesująca nas kwestia jest realizowana na poziomie lokalnym, warto prowadzić rozmowy z osobami, które mają wiedzę praktyczną lub instytucjonalną na ten temat. Kluczową grupą są **urzędnicy samorządowi odpowiedzialni za dany obszar** – na przykład pracownicy wydziałów edukacji, ochrony zdrowia, polityki społecznej czy ochrony środowiska. To oni często mają bezpośrednią wiedzę o prowadzonych działaniach, nawet jeśli nie są zawarte one w dokumentach programowych oraz planowanych inicjatywach.

Istotnym źródłem informacji mogą być również **radni gminni i powiatowi**, którzy znają lokalne priorytety polityczne, procesy decyzyjne oraz opinie mieszkańców. Warto rozmawiać także z przedstawicielami **innych organizacji pozarządowych i grup nieformalnych** działających w podobnym obszarze – ich doświadczenia mogą pomóc zrozumieć, jakie działania były podejmowane, jakie napotkano trudności oraz gdzie istnieją luki we wsparciu. Osoby odpowiedzialne za wdrażanie działań – urzędnicy, radni, przedstawiciele organizacji – często dysponują wiedzą, której nie znajdziemy w oficjalnych źródłach.

Cennym głosem są także **lokalni liderzy** – sołtysi, członkowie rad osiedli, aktywiści społeczni – którzy mają bieżący kontakt z mieszkańcami i potrafią wskazać realne potrzeby społeczności.

Wreszcie niezwykle ważne jest wysłuchanie **samych mieszkańców**, zwłaszcza tych, którzy są odbiorcami działań publicznych. Ich perspektywa pozwala ocenić, czy polityki publiczne odpowiadają na rzeczywiste problemy, czy docierają do właściwych grup i czy przynoszą oczekiwane rezultaty.

A także, czy kwestie, które nasza organizacja uważa za ważne, są podobnie traktowane przez inne osoby mieszkające w naszej wsi, miejscowości, gminie, czy powiecie.

Jak i o co pytać?

Rozmowy z osobami, które mają wiedzę wyniesioną z praktyki to jedno z najprostszych i najskuteczniejszych narzędzi zbierania informacji. Dzięki takim wywiadam można zrozumieć, co rzeczywiście dzieje się na poziomie lokalnym. Warto przygotować się do takiej rozmowy, zaplanować pytania i rozmawiać w sposób otwarty, z nastawieniem na słuchanie i zrozumienie różnych perspektyw.

Poniżej znajdziesz prosty scenariusz wywiadu, który możesz wykorzystać podczas spotkań. Zawiera on pytania pomocnicze oraz wskazówki, jak prowadzić rozmowę krok po kroku. Nie musisz trzymać się go sztywno – dopasuj go do tematu i rozmówcy, ale staraj się zebrać informacje, które pozwolą zrozumieć, co już zostało zrobione, co działa, a co warto poprawić.

Scenariusz rozmowy: Jak gmina zajmuje się daną kwestią?

Cel rozmowy:

Zebrać informacje o tym, jak dany problem wygląda w praktyce: co już się w tej sprawie dzieje, jakie są potrzeby, jakie dane są dostępne, kto ma wiedzę, doświadczenie lub obserwacje w tym obszarze.

Rozpoczęcie rozmowy:

Dzień dobry, nazywam się [imię i nazwisko], reprezentuję [nazwa organizacji]. Zbieramy informacje o tym, jak wygląda sytuacja w obszarze [temat] w naszej gminie/powiecie – zarówno jeśli chodzi o działania publiczne, jak i potrzeby mieszkańców czy doświadczenia różnych podmiotów. Chcemy lepiej zrozumieć, co naprawdę się dzieje. Rozmowa potrwa około 30 minut. Czy mogę robić notatki? Czy mogę nagrać rozmowę – tylko do użytku wewnętrznego, żeby niczego nie pominąć?

Pytania do rozmowy:

1. Jak Pan/Pani ocenia sytuację w tym obszarze?
Jakie aktywności podejmowane są w przez podmiot w którym Pan/Pani działa?
Co Pana/Pani zdaniem jest dziś największym problemem?
Czy ten temat pojawia się w rozmowach z mieszkańcami?
2. Jakie dane, sygnały lub obserwacje wskazują na to, że temat jest ważny?
Czy zna Pan/Pani jakieś badania, raporty, sprawozdania dotyczące tej kwestii?
Czy są dostępne dane statystyczne lub opisowe?
Skąd czerpie Pan/Pani wiedzę o tym, co się dzieje?
3. Czy wie Pan/Pani, czy ktoś już podejmował działania w tym obszarze?
Czy były prowadzone jakieś inicjatywy, programy, projekty – przez urząd, szkoły, organizacje, mieszkańców?
Co z nich wynikło?
4. Kto, Pana/Pani zdaniem, zna temat najlepiej?
Czy są osoby, instytucje lub organizacje, które mają wiedzę lub doświadczenie w tym obszarze?
5. Z kim jeszcze warto porozmawiać?
Jakie potrzeby są dziś niewystarczająco zaspokojone?
Które grupy mieszkańców są szczególnie dotknięte problemem?
Co powinno się zmienić lub pojawić w pierwszej kolejności?
6. Czy media lokalne lub mieszkańcy zwracali uwagę na ten temat?
Czy były jakieś artykuły, sygnały, dyskusje publiczne?
Jakie sprawy budziły emocje lub kontrowersje?
7. Jakie dokumenty mogą zawierać informacje o tym temacie?
Strategia rozwoju, lokalne programy społeczne, dokumenty planistyczne – czy są aktualne, przydatne?
Gdzie można je znaleźć?

Zakończenie rozmowy:

„Dziękuję za rozmowę i wszystkie informacje. Chcemy zebrać jak najszerszy obraz sytuacji, żeby móc później planować działania, które będą mieć sens. Czy poleca Pan/Pani kogoś do rozmowy, kto mógłby powiedzieć nam coś ciekawego w tym temacie? Jeśli pojawią się dodatkowe pytania, czy mogę się jeszcze z Panem/Panią skontaktować?”

Jak analizować zebrane odpowiedzi?

Po przeprowadzeniu kilku rozmów łatwo można się pogubić w notatkach, nagraniach i luźnych cytatach. Dlatego dobrze jest po każdej rozmowie znaleźć chwilę na spokojne podsumowanie – najlepiej tego samego dnia. Analiza nie musi być skomplikowana. Chodzi o to, żeby zauważyć, co się powtarza, co zaskakuje, co wydaje się i ważne i gdzie pojawiają się różne opinie.

Poniżej przedstawiamy schemat działania, który wesprze Cię w analizie zebranego materiału:

1. Zapisz najważniejsze rzeczy po każdej rozmowie

Zamiast przepisywać wszystko słowo w słowo, spróbuj po każdej rozmowie odpowiedzieć sobie krótko na pytania:

- Czego nowego się dowiedziałem(-am) (np. nowe fakty/ opinie/ nowe podmioty, które podejmują działania)?
- Co ta osoba uznała za najważniejsze?
- Co według mojego rozmówcy działa, a co nie działa?
- Jakie pomysły, potrzeby lub problemy się pojawiły?

2. Porównaj wypowiedzi ze sobą

Kiedy masz już notatki z kilku rozmów, porównaj je. Możesz narysować tabelę lub zrobić listę:

- Jakie działania są najczęściej wymieniane?
- Jakie problemy lub braki pojawiają się w więcej niż jednej rozmowie?
- Czy ktoś mówi coś zupełnie innego niż pozostali? Dlaczego?

Zauważ, co się powtarza – to może oznaczać, że temat jest ważny. Jeśli pojawia się różnica opinii, warto to odnotować i zastanowić się, z czego może wynikać.

3. Szukaj konkretnych przykładów

Nie wszystko da się opisać liczbami. Ale jeśli ktoś podał przykład: „co roku organizujemy piknik rodzinny, przychodzi około 200 osób”, to jest to bardzo wartościowa informacja. Takie konkretne historie i przykłady są cenne, bo pokazują realne działania i efekty.

4. Nie musisz wszystkiego wykorzystać

Z rozmów często wypływa więcej informacji, niż jesteś w stanie przetworzyć. To normalne. Skup się na tym, co najbardziej dotyczy Twojego tematu, co pokazuje braki lub sukcesy i co może pomóc Twojej organizacji zaplanować dalsze działania.

5. Podziel informacje na kategorie

Jeśli chcesz sobie uporządkować całość, możesz grupować wypowiedzi np. według tematów:

- Co już jest robione i przez kogo?
- Co działa dobrze?
- Co trzeba poprawić?
- Jak mieszkańcy się w to włączają?
- Jakie problemy nie są jeszcze rozwiązywane? Jakie potrzeby wymagają jeszcze uwagi?

Na koniec: zaufaj sobie. Nie potrzebujesz wykształcenia socjologicznego, żeby zauważyć, co jest ważne. Jeśli coś pojawia się w kilku rozmowach – to znaczy, że warto to zapisać. Jeśli coś Cię zaskoczyło – być może inni też tego nie wiedzą. A jeśli coś Ci nie pasuje – być może warto o to dopytać albo tę rzecz jeszcze sprawdzić.

Rozdział 4

Co, jeśli polityka nie działa?

Czasem mimo istnienia polityki publicznej – strategii, programu czy planu – problemy mieszkańców nadal nie są rozwiązywane. Działania podejmowane przez samorząd są niewystarczające, nie trafiają do właściwych osób albo nie odpowiadają na realne potrzeby. Zdarza się też, że ważne tematy w ogóle nie zostały zauważone w dokumentach lub działania zapisane na papierze nie są realizowane w praktyce.

W takich sytuacjach organizacje społeczne mogą działać jako rzecznicy zmiany – pokazywać problemy, mówić w imieniu grup, które nie mają siły lub możliwości, by zabrać głos, i przekonywać władze do działania. Zanim jednak przystąpisz do rzecznictwa, warto sprawdzić, czy rzeczywiście mamy do czynienia z niedziałającą polityką.

Na początek warto sprawdzić, **czy działania podejmowane przez samorząd są zgodne z tym, czego naprawdę potrzebują ludzie**. Można to zrobić, porównując treść dokumentów – takich jak lokalne strategie czy programy – z tym, co mówią mieszkańcy, organizacje działające w danym obszarze czy media lokalne. Jeśli okazuje się, że problemy, które dostrzegają ludzie, w ogóle nie pojawiają się w dokumentach lub są opisane bardzo ogólnie, to sygnał, że coś jest nie tak.

Kolejnym krokiem jest **przyjrzenie się, czy to, co zostało zaplanowane, rzeczywiście jest realizowane**. Czy programy, które miały pomóc konkretnym grupom – młodzieży, osobom starszym, osobom z niepełnosprawnościami – rzeczywiście działają? Jeśli nie, warto poszukać przyczyn – może zabrakło środków, zmieniły się priorytety, a może wdrażanie programu zostało źle zaplanowane.

Na końcu dobrze jest **zebrać konkretne dowody**. Warto mieć przy sobie dane, liczby, wypowiedzi mieszkańców, artykuły prasowe czy przykłady z innych miejsc. Im więcej faktów i konkretów, tym łatwiej będzie pokazać, że zmiana jest naprawdę potrzebna – i że nie chodzi tylko o subiektywne odczucia, ale o realny problem, który wymaga rozwiązania.

Checklista: Jak rozpoznać, że polityka nie działa?

- ☐ Czy działania odpowiadają na potrzeby mieszkańców?
- ☐ Czy są realizowane zgodnie z planem?
- ☐ Czy temat jest pominięty lub źle opisany w dokumentach?
- ☐ Czy masz dowody na występowanie problemów?

Co możesz zrobić?

Jeśli widzisz **problem, który dotyka mieszkańców**, a mimo to pozostaje niezauważony przez decydentów – warto zrobić pierwszy krok i pokazać, że **naprawdę istnieje**. Nie musisz od razu pisać raportu – wystarczy krótka, konkretna notatka, czytelna grafika albo prosty post w mediach społecznościowych. Liczy się to, by jasno wyjaśnić, na czym polega problem, kogo dotyczy i jakie niesie skutki. Dobrze, jeśli pojawią się w tym prawdziwe historie ludzi – to one pomagają innym zrozumieć, że nie chodzi o abstrakcję, ale o realne życie.

W poprzednich rozdziałach pokazywałyśmy, jak możesz zebrać **solidne argumenty**. Diagnoza przyda się nie tylko do tego, żeby Wasza organizacja lepiej rozumiała sytuację. Dzięki niej pokażesz, że twoje działania mają oparcie w faktach, a nie tylko w domysłach.

Nie działaj sam – zaproś do współpracy innych. Poszukaj organizacji, grup nieformalnych, lokalnych liderów, którym zależy na podobnych tematach. Czasem wystarczy wspólny spacer, spotkanie w bibliotece albo grupa na komunikatorze. Razem łatwiej rozdzielić zadania i szybciej dotrzeć do większej liczby osób.

A kiedy przyjdzie **czas, by przedstawić sprawę władzom** – działaj spokojnie, rzeczowo i z szacunkiem. Możesz zabrać głos na sesji rady gminy, umówić się na spotkanie z urzędnikiem, napisać pismo albo przygotować petycję. Ważne, by mówić językiem konkretności: kto ma problem, co jest potrzebne, jakie będą z tego korzyści. Dobrze przygotowane, poparte faktami wystąpienie może otworzyć drogę do realnych zmian.

Checklista działań do podjęcia, gdy polityka nie jest (prawidłowo) wdrażania:

1. Jak możesz pokazać, że problem jest ważny?

- ☐ Opisz problem jasno i konkretnie – w kilku zdaniach.
- ☐ Przygotuj krótką notatkę, grafikę lub post w mediach społecznościowych.
- ☐ Dołącz przykłady, cytaty lub historie osób, które doświadczają problemu.
- ☐ Wskaż, kogo dotyczy problem i jakie są jego skutki.

2. Jak zebrać argumenty i dane?

- ☐ Przejrzyj dokumenty samorządowe (strategie, programy, sprawozdania).
- ☐ Sprawdź dane administracyjne i lokalne statystyki (np. GUS, BDL).
- ☐ Przeczytaj artykuły w lokalnych mediach.
- ☐ Porozmawiaj z mieszkańcami, instytucjami i ekspertami.
- ☐ Zrób prostą ankietę lub wywiady z osobami doświadczającymi problemu.

3. Jak zaprosić innych do wspólnego działania?

- ☐ Skontaktuj się z innymi organizacjami, grupami nieformalnymi, liderami.
- ☐ Zorganizuj spotkanie – na żywo lub online.
- ☐ Stwórz wspólną przestrzeń komunikacji (np. grupa na komunikatorze).
- ☐ Podzielcie się zadaniami i zaplanujcie wspólne działania.

4. Jak przekonywać samorząd do zmian?

- ☐ Zgłoś temat na sesji rady gminy lub komisji.
- ☐ Umów się na spotkanie z urzędnikiem, radnym lub burmistrzem.
- ☐ Przygotuj apel, petycję lub propozycję zmiany dokumentu.
- ☐ Przedstaw dane, konkretne przykłady i propozycje rozwiązań i zaproponuj wspólną pracę nad zmianami.
- ☐ Mów językiem korzyści – pokaż, co zyska społeczność i samorząd.

Gdzie szukać dalszych informacji o rzecznictwie?

Jeśli chcesz dowiedzieć się więcej, jak prowadzić działania rzecznicze, zajrzyj do sprawdzonych źródeł:

- strona „Mów do rzeczy” przygotowana przez Fundację Stocznia, na której można znaleźć m.in. bazę wiedzy – bogaty katalog materiałów edukacyjnych, które opowiadają o rzecznictwie od podstaw, przez prawne aspekty, aż po analizę danych, planowanie kampanii czy komunikację. Strona prowadzona jest w ramach Programu, który oferuje kompleksową edukację i wsparcie organizacji w zakresie wpływania na polityki publiczne i prowadzenia działań rzeczniczych
- strona informacjapubliczna.org Sieci Obywatelskiej Watchdog Polska jest to nieformalny, ale kompleksowy portal wraz z poradami i narzędziami, które pomagają NGO w składaniu wniosków o informację publiczną, analizie odpowiedzi czy prowadzeniu monitoringu – także w relacji z samorządem i systemem ochrony zdrowia
- strona poświęcona rzecznictwu prowadzona przez Ogólnopolską Federację Organizacji Pozarządowych, która zawiera przystępne i praktyczne wyjaśnienia, czym jest rzecznictwo, jak NGO mogą wpływać na prawo i polityki publiczne, czym różni się lobbying od rzecznictwa, jakie są narzędzia współpracy z administracją (np. udział w konsultacjach, petycje, wystąpienia do parlamentu). Znajdują się tam także przykłady działań rzeczniczych z różnych dziedzin (np. prawa dzieci, ochrona środowiska, opieka zdrowotna).
- Cykl artykułów i raportów Pod lupą ngo.pl: Jak osiągnąć dziś zmianę? O rzecznictwie NGO, których autorzy z redakcji ngo.pl który analizują współczesne wyzwania i szanse stojące przed organizacjami rzeczniczymi w Polsce. Porusza między innymi tematy jak dziś działać rzeczniczo, jak budować wpływ bez dostępu do formalnych narzędzi, jak angażować społeczność i dbać o wiarygodność NGO w czasach niskiego zaufania społecznego
- Prawa są do używania. Przewodnik dla tych, którzy chcą mieć wpływ na to, co się dzieje w gminie pod redakcją Szymona Osowskiego i Bartosza Wilka – jest to praktyczny przewodnik opisujący, jak korzystać z prawa do informacji publicznej, prowadzić monitoring działań samorządu, angażować mieszkańców i współpracować z lokalnymi władzami.

Rozdział 5

Jak wpłynąć na polityki publiczne?

Organizacje pozarządowe mogą i powinny aktywnie proponować rozwiązania problemów społecznych – nie tylko przez działania własne, ale również przez współtworzenie polityk, także lokalnych. NGO nie muszą czekać na zaproszenie do dialogu – mogą być jego inicjatorami, proponując temat, określając cele i zgłaszając gotowość do współpracy, a także działając w zespołach powoływanych przez samorząd.

Chcesz wpłynąć na lokalne polityki publiczne – checklista możliwych działań:

- ☐ Czy Twoje działania mogą uzupełnić działania samorządu?
- ☐ Czy możesz pomóc w wypełnieniu luk?
- ☐ Czy możesz pokazywać dobre praktyki z innych miejsc?
- ☐ Czy masz dane i argumenty wspierające Twój temat?
- ☐ Czy możesz łączyć siły z innymi?

W tej sekcji przedstawiamy kluczowe zasady i dobre praktyki współpracy organizacji pozarządowych z administracją publiczną, które pomogą NGO skutecznie angażować się w procesy tworzenia i realizacji polityk publicznych.

Organizacje pozarządowe mogą nie tylko uczestniczyć w realizacji polityk, ale także **wpływać na ich kształt już na etapie tworzenia**. W polskim systemie istnieją dedykowane rozwiązania i mechanizmy umożliwiające taki udział, np. konsultacje społeczne, zespoły robocze, czy rady działalności pożytku publicznego⁶.

1. Udział w konsultacjach społecznych

Organizacje pozarządowe powinny aktywnie uczestniczyć w konsultacjach społecznych, szczególnie dotyczących programów współpracy oraz innych dokumentów strategicznych opracowywanych przez samorząd. Udział w takich konsultacjach pozwala NGO na wpływanie na kształt lokalnych polityk oraz na zgłaszanie swoich uwag i propozycji.

Jednak warto pamiętać, że najczęściej proces konsultacji jest procesem opiniowania, a nie współdecydowania i samorząd nie ma obowiązku wdrożenia uwag, które usłyszał w konsultacjach. Często nie jest to możliwe, bo uwagi są między sobą sprzeczne. Jeśli opinie złożone w konsultacjach

⁶ Treści tej sekcji zostały opracowane na podstawie poradnika „Standardy współpracy organizacji i administracji”, dostępnego na portalu ngo.pl. Zachęcamy do zapoznania się z pełną wersją poradnika, która zawiera więcej praktycznych wskazówek i przykładów.

nie zostaną uwzględnione w ostatecznym kształcie konsultowanej kwestii, samorząd powinien wyjaśnić, dlaczego tak się stało.

Informacje o toczących się konsultacjach znajdziesz na stronie urzędu albo w BIP.

2. Lokalna inicjatywa uchwałodawcza

To mechanizm, który pozwala mieszkańcom (w tym NGO) zgłaszać własne projekty uchwał do rady gminy, powiatu lub sejmiku województwa. Wymaga zebrania określonej liczby podpisów poparcia. Dzięki temu narzędziu organizacje mogą realnie wpływać na lokalne prawo, np. wprowadzenie programów społecznych, zmian w przestrzeni publicznej czy działań ekologicznych.

3. Wnioski do budżetu miasta

Każdy obywatel i organizacja może kierować do władz publicznych wnioski w sprawach ulepszenia organizacji, usprawnienia pracy, zaspokajania potrzeb społecznych czy poprawy funkcjonowania urzędów. NGO mogą w ten sposób proponować np. konkretne wydatki lub zadania do uwzględnienia w budżecie miasta lub gminy.

4. Petycje, wnioski i skargi

Konstytucja RP gwarantuje prawo składania petycji, wniosków i skarg do organów publicznych. NGO mogą korzystać z tego prawa, aby domagać się zmian prawa, podjęcia określonych działań, wyjaśnień lub interwencji. Ustawa o petycjach (z 2014 r.) daje szczegółowe zasady składania i rozpatrywania petycji, które mogą dotyczyć spraw lokalnych lub ogólnokrajowych.

5. Współtworzenie programów i strategii

NGO mogą brać udział w tworzeniu lokalnych programów i strategii poprzez:

- Przekazywanie uwag do projektów dokumentów.
- Uczestnictwo w otwartych spotkaniach ciał konsultacyjnych i doradczych.
- Informowanie samorządu o działaniach statutowych wpisujących się w realizację polityk publicznych.

6. Tworzenie zespołów roboczych

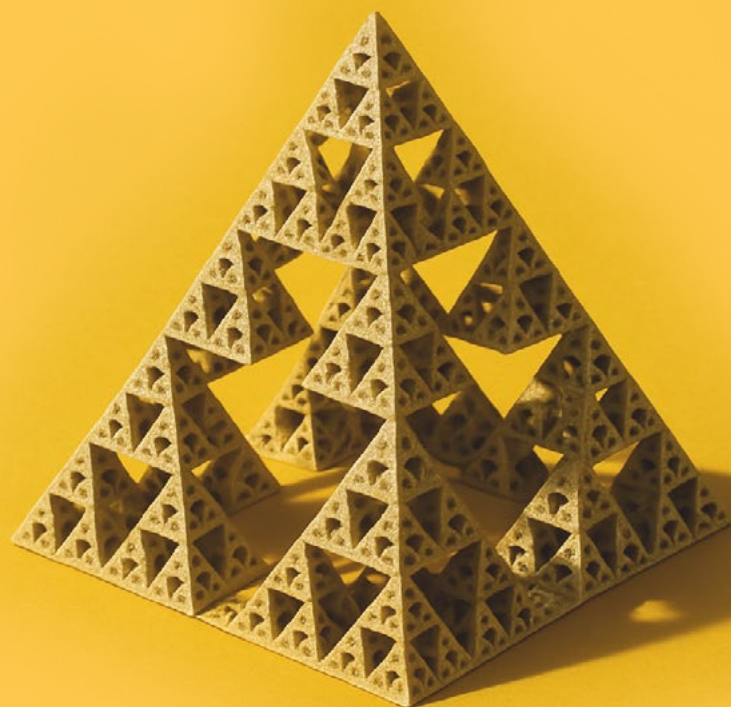
Organizacje mogą inicjować powstawanie zespołów roboczych ds. opracowania programów i strategii, zwłaszcza w zakresie swoich działań statutowych. Współpraca w takich zespołach umożliwia lepsze dostosowanie polityk publicznych do realnych potrzeb społeczności lokalnej.

7. Współpraca z radami działalności pożytku publicznego

Rady działalności pożytku publicznego stanowią platformę współpracy między administracją a sektorem pozarządowym. NGO mogą angażować się w ich prace, co pozwala na lepsze reprezentowanie interesów grup, które organizacje chcą wspierać w procesach decyzyjnych.

8. Upublicznianie informacji o działaniach

Organizacje realizujące zadania publiczne powinny upubliczniać informacje o swojej działalności, np. na swojej stronie internetowej. Transparentność działań buduje zaufanie społeczności lokalnej i administracji.

Rozdział 5

Twoja sprawa to część większej całości – refleksja końcowa

Działania organizacji pozarządowych często zaczynają się od konkretnego problemu – potrzeby lokalnej społeczności, trudnej sytuacji pojedynczych osób czy zauważonej luki w systemie wsparcia. Warto jednak pamiętać, że każda taka interwencja ma szerszy kontekst. To, co robisz jako organizacja, może (i powinno) wpisywać się w działania publiczne, uzupełniać je lub wpływać na ich kształt.

Polityki publiczne nie są zarezerwowane wyłącznie dla urzędników i ekspertów. To zbiór decyzji i działań, które wpływają na codzienne życie mieszkańców. Wchodząc w ten obszar, organizacje społeczne zyskują szansę na to, by nie tylko odpowiadać na skutki problemów, ale współtworzyć systemowe rozwiązania, które im zapobiegają.

Dlatego warto pytać: jak nasza działalność łączy się z tym, co robi gmina, powiat, województwo? Czy wspieramy te same grupy? Czy realizujemy wspólne cele? Czy możemy dzielić się wiedzą, danymi, doświadczeniem? I wreszcie – czy możemy mieć wpływ na kształt lokalnych polityk?

Rozumienie swojej pracy jako części większego systemu pozwala działać skuteczniej i bardziej strategicznie. To także sposób na budowanie trwałej zmiany – takiej, która zostanie z mieszkańcami na dłużej.

Co jeszcze warto przeczytać:

- Materiały wypracowane w ramach projektu „Mosty Partycypacji, NGO dla polityk publicznych” dostępna na stronie NGO w działaniu, w tym webinary dostępne na kanale YT
- Artykuł „Współpraca NGO z sektorem publicznym – sposób na wzmocnienie demokracji i wzrost jakości polityk publicznych w Polsce”, (autor: Jan Meisel-Dobrzański). Jest to analiza form współpracy między organizacjami pozarządowymi a administracją publiczną w cyklu polityk publicznych – od projektowania, przez wdrażanie, aż po ewaluację. Omawia polskie doświadczenia i przedstawia rekomendacje, jak NGO mogą wzmacniać swój udział w procesie decyzyjnym i podnosić jakość polityk publicznych
- Artykuł „Ewaluacja i wskaźniki w cyklu planowania i realizacji polityk publicznych” (autorzy: Jarosław Górniak, Karolina Keler – Instytut Socjologii UJ) opisuje rolę ewaluacji i wskaźników na różnych etapach cyklu polityki publicznej – od diagnozy, przez formułowanie celów, aż po ocenę efektów. Omawia problemy związane z mierzeniem wyników i wpływu interwencji
- Poradnik „(R)ewaluacja 2 – Wiedza w działaniu” (autorzy: Agnieszka Haber, Karol Olejniczak, Huw Davies, Tomasz Kupiec, Sandra Nutley, Estelle Raimondo, Paweł Śliwowski, Isabel Walter) poświęcony ewaluacji programów publicznych i wykorzystywaniu wyników badawczych w praktyce. Omawia analizy behawioralne, rolę brokerów wiedzy oraz warunki skutecznego stosowania dowodów w procesie decyzyjnym polityk i programów.
- Książka „Diagnozowanie w polityce społecznej. Metody i problemy” autorstwa Barbary Szatur-Jaworskiej to kompendium metod i technik diagnostycznych wykorzystywanych w praktyce polityk społecznych. Omawia kluczowe narzędzia badawcze (kwestionariusze, analiza danych), przykłady zastosowań i dobre praktyki interpretacyjne
- Książka „Polityka publiczna. Teoria. Jakość. Dobre praktyki” pod redakcją Joachima Osińskiego i Izabeli Zawiślińskiej jest to antologia omawiająca modele cyklu polityk oraz narzędzia diagnostyczne – ze szczególnym uwzględnieniem etapu diagnozy problemu i formułowania agendy
- Książka „Państwo, które działa. O fińskich politykach publicznych” autorstwa Wojciecha Woźniaka omawia i analizuje czynniki związane z procesami politycznymi oraz planowaniem polityk publicznych, które umożliwiły Finlandii rozwój i awans do grupy najbardziej rozwiniętych gospodarczo i technologicznie krajów świata.

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Publikacja przygotowana w ramach projektu „Mosty Partycypacji: NGO dla polityk publicznych” o numerze FERS.04.06-IP.04-0062/23 jest dofinansowany przez Unię Europejską w ramach programu Rozwój dialogu obywatelskiego – Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027